

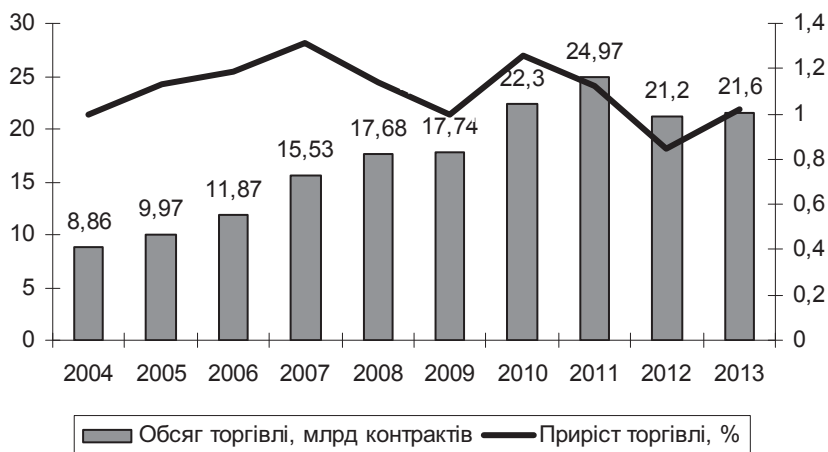

автор | **В.О. Яворська**,
к. е. н., доцент кафедри
біржової діяльності,
Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України, м. Київ

Аналіз сучасного стану світового біржового ринку

Постановка проблеми. Розвиток світового біржового ринку за останнє десятиліття свідчить про масштабність глобалізаційних процесів, динамічність та кардинальні зміни тенденцій на ньому. Сучасний світовий біржовий ринок перебуває у стані безперервної трансформації організаційної структури бірж, технології біржової торгівлі, біржових інструментів, видів базисних активів. Серед основних здобутків останнього десятиліття є повномасштабна електронізація усіх процесів біржової торгівлі та клірингових розрахунків. Процеси консолідації бірж сприяли біржовому об'єднанню в альянси та трансформації світових товарних і фондових бірж в універсальні біржові платформи, які забезпечують одночасно торгівлю фінансовими і товарними інструментами. Сучасні світові біржі забезпечують широкі можливості для учасників торгівлі. Поряд з фондовими індексами, акціями здійснюється також біржова торгівля металами, енергоресурсами та аграрною продукцією. Крім того, біржова консолідація забезпечила об'єднання бірж різних країн світу і навіть континентів у єдині біржові електронні торговельні майданчики, які дають можливість здійснювати торгівлю з будь-якого куточка світу і практично 24 години на добу. Такі трансформації сприяли підвищенню конкурентоспроможності світових бірж, а також зростанню прозорості та ліквідності біржових торгів.

Рис. 1. Динаміка обсягу та приросту світової біржової торгівлі за 2004 – 2013 роки.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вивчення світового біржового ринку зустрічається у працях багатьох світових і вітчизняних учених, а саме: А. Буреніна, Дж. Блека, С. Вайна, М. Данієля, О. Дегтярьової, Р. МакДональда, В. Еворса [4; 5], Дж. Маршала, Л. Примостки, М. Солодкого [1 – 3], О. Сохацької, Дж. Халла та ін. Тим часом безперервний процес розвитку світового біржового ринку викликає актуальність у проведенні подальших наукових досліджень.
Мета дослідження. Метою статті є аналіз сучасного стану та визначення основних тенденцій розвитку світового біржового ринку.
Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасного стану світового біржового ринку, здійснений

на основі використання даних Асоціації ф'ючерсної індустрії (Futures Industry Assosiation) [4; 5], свідчить про динамічне зростання обсягів торгівлі з 2002 р. до 2011 р. (рис. 1). У 2012 р. загальний обсяг торгівлі ф'ючерсами та опціонами на світових біржах знизився на 15,3 %, що стало найбільшим падінням за останні 10 років. Водночас падіння обсягів біржової торгівлі спостерігалось на всіх континентах і практично по всіх видах товарів. Світова фінансова криза та значні цінові коливання спричинили зниження використання на біржах таких фінансових інструментів, як акції, облігації та сприяли підвищенню необхідності у

хеджуванні курсових та цінових ризиків, що мало вплив на зменшення світового біржового обігу в 2012 р. [4]. У 2013 р. спостерігається підвищення обсягів світової торгівлі лише на 2,1 % порівняно з 2012 р. Проте це зростання практично непомітне на фоні обсягів світової біржової торгівлі 2010 – 2011 років. Нині спостерігається низька стабільність у нарощенні обсягів біржової торгівлі, незважаючи на те, що деякі з біржових інструментів починають повертати минулі обсяги торгів після депресивного застою [5].

Основною тенденцією минулого року стало зростання обсягів торгівлі ф'ючерсами і опціонами на відсоткові ставки на біржах Північної Америки. Ефект світової кредитної кризи, який триває більше 5 років, усе ще впливає на обсяги світової біржової торгівлі, особливо фінансовими інструментами. Останніми роками продовжилась тенденція зростання обсягів торгівлі товарними деривативами. Зокрема, до них можна віднести ф'ючерс на срібло, який став досить популярним на Шанхайській ф'ючерсній біржі, й у 2013 р. обсяги торгівлі цим інструментом склали 173 млн

контрактів. Водночас у 2013 р. декілька світових бірж припинили торгівлю ф'ючерсами на валютні курси, а саме: Російська біржа та Індійська фондова біржа. Можна стверджувати, що ф'ючерси на товарну групу активів набувають більшого успіху на світових біржах [5].

Аналіз динаміки та структури біржової торгівлі за географічними регіонами вказує на поступове нарощування обсягів біржової торгівлі на біржах Азії, зокрема корейських та китайських (рис. 2).

Оцінка обсягів світової біржової торгівлі в 2013 р. за географічними регіонами свідчить про найбільше зростання на біржах, які знаходяться в Північній Америці (+9,9 %), порівняно з 2012 р. (табл. 1).

Це зростання було досягнуте за рахунок біржової торгівлі ф'ючерсами та опціонами на відсоткові ставки біржовим альянсом CME Group, який був створений у 2007 р. як об'єднання двох американських бірж – Чиказької товарної біржі (CBOT) та Чиказької торгової біржі (CME). Значне зростання обсягів торгів спостерігається на біржові інструменти енергетичної групи на Інтерконтинентальній біржі. Біржі

Структура світової біржової торгівлі за географічними регіонами, млрд угод

Географічний регіон	2011 р.	2012 р.	2013 р.	Зміна 2012 р. до 2011р., + /-%
Північна Америка	8,186	7,208	7,940	9,9
Азіатсько-Тихоокеанський	9,825	7,525	7,291	-3,1
Європа	5,017	4,389	4,351	-0,9
Латинська Америка	1,603	1,731	1,683	-2,7
Інші	0,351	0,318	0,377	+19,1
Всього	24,982	21,171	21,642	+2,1

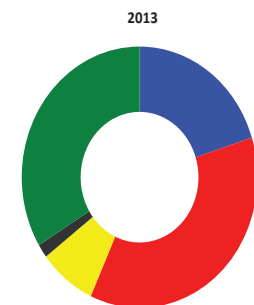
Джерело: розраховано автором на основі даних [5].

Північної Америки у структурі світового біржового ринку нині займають найбільшу частку – 36,7 % (рис. 3). Основні падіння обсягів торгів спостерігаються в тих географічних регіонах, які завжди характеризувались

Рис. 3. Порівняльна структура світового біржового ринку за географічними регіонами в 2012 та 2013 роках.

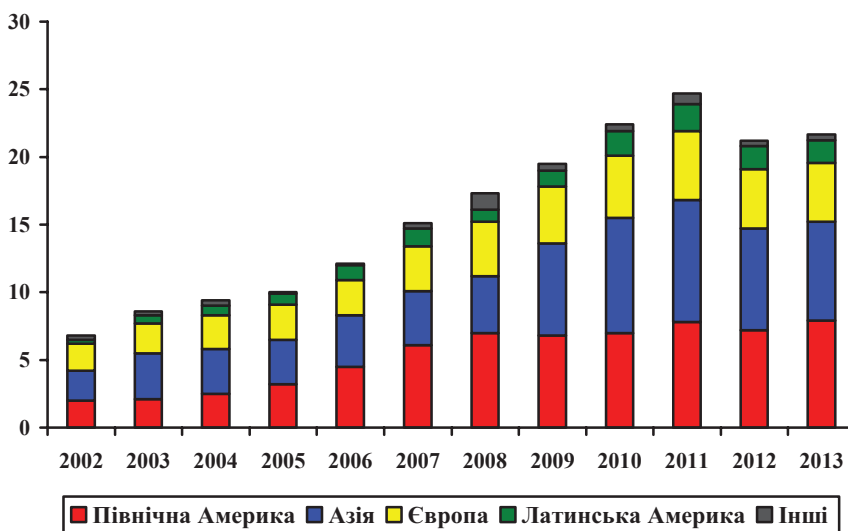

■ Європа - 20,7%
■ Південна Америка - 8,2%
■ Азія-Пасифік - 35,6%
■ Північна Америка - 33,6%
■ Інші - 1,9%

■ Європа - 20,1%
■ Південна Америка - 7,8%
■ Азія-Пасифік - 33,7%
■ Північна Америка - 36,7%
■ Інші - 1,7%

Рис. 2. Динаміка структури світової біржової торгівлі за географічними регіонами, млрд угод.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5].

Джерело: побудовано автором на основі даних [5].

значно вищим рівнем біржової активності, а саме на біржах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Європейського регіону, Південної Америки. Отож у 2013 р. у світовій біржовій торгівлі друге місце зайняли біржі Азіатсько-Тихоокеанського регіону – 33,7 %, частка бірж Європи знизилась до 20,1 %, а Південної Америки – до 7,8 % [5].

Аналіз статистичних даних 84 світових бірж, які входять до Асоціації ф'ючерсної індустрії, свідчить про продовження у 2013 р. процесів біржової консолідації (об'єднання і поглинання), що вплинуло на зміну рейтингу світових біржових альянсів. Слід зазначити, що основним показником, за яким визначається рейтинг бірж, є кількість укладених угод, що свідчить про ліквідність та обсяги торгівлі на біржах (табл. 2). У 2013 р. відбулось поглинання Інтерконтинентальною біржею іншого біржового альянсу NYSE-EURONEXT, що вивело Інтерконтинентальну біржу у рейтингу світових біржових альянсів на 2 місце після американського альянсу CME Group. Водночас Корейська біржа, яка до цього була лідером світової біржової торгівлі,

Таблиця 2.
Структура операцій організаторів торгів за видами цінних паперів, 2007–2013 роки, (%)

Місце	Назва біржі	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	Зміна 2013р. до 2012 р., +/-%
1	Чиказька біржа CME Group	3,1	3,4	2,93	3,2	+9,2
2	Інтерконтинентальна біржа	0,33	0,38	2,4	2,8	+14,7
3	Європейська біржа EUREX	2,8	2,6	2,3	2,2	-7
4	Національна фондова біржа Індії	1,6	2,2	1,98	2,1	+6,2
5	Бразильська торгова ф'ючерсна біржа	1,4	1,5	1,63	1,6	-2
6	Чиказька біржа опціонів	1,12	1,22	1,14	1,19	+4,7
7	Американська біржа NASDAQ	1,1	1,3	1,11	1,14	+2,5
8	Російська фондова біржа	0,6	1,08	1,06	1,13	+6,8
9	Корейська біржа	3,7	3,9	1,5	0,821	-55,3
10	Мультитоварна біржа Індії	1,08	1,20	0,960	0,794	-17,3

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Таблиця 3.
Структура світової біржової торгівлі, млрд угод

Біржовий сектор	2008 р.	2009 р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	Зміна 2013 р. до 2012 р., %
Фондові індекси	6,50	6,40	7,4	8,5	6,0	5,4	-11,2
Цінні папери	5,50	5,60	6,3	7,1	6,5	6,4	-1,1
Відсоткові ставки	3,20	2,50	3,2	3,5	3,0	3,3	13,6
С.-г. продукція	0,89	0,93	1,3	1	1,3	1,2	-3,3
Енергоресурси	0,58	0,66	0,7	0,8	0,9	1,3	36,7
Валюта	0,60	0,98	2,5	3,1	2,4	2,5	2,3
Кольорові метали	0,20	0,46	0,6	0,4	0,6	0,6	16,6
Дорогоцінні метали	0,16	0,15	0,2	0,3	0,3	0,4	34,9
Інші види	0,04	0,1	0,1	0,2	0,2	0,5	95,2
Всього	17,67	17,78	22,4	24,98	21,17	21,64	2,1

Джерело: складено авторами.

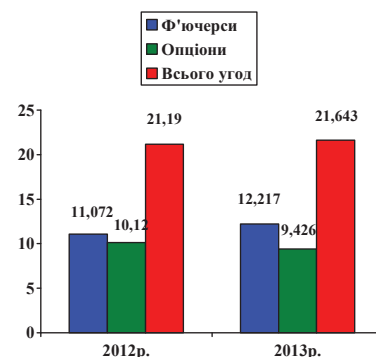
тепер знаходиться на 9 місці [5]. Отож у рейтингу 10 найбільших бірж світу – три біржі Північної Америки, три біржі Азіатсько-Тихоокеанського регіону, дві європейські біржі, одна – Південної Америки і одна – Інтерконтинентальна. Більшість із них – це фінансові біржі. Така особливість пояснюється зростанням біржової торгівлі фінансовими інструментами з 70-х років минулого століття, а також лідируючими позиціями світового спекулятивного капіталу на

біржових фінансових майданчиках, який є більш гнучким і доступним для здійснення спекулятивних операцій [2; 3].

Структура світової біржової торгівлі за видами біржових угод свідчить про домінування в 2013 р. ф'ючерсних угод над опціонами. Приріст торгівлі ф'ючерсами в 2013 р. склав 10,3 %, тоді як біржова торгівля опціонами знизилась на 6,8 % (рис. 4).

Оцінка зміни структури світового біржового ринку за видами базових активів свідчить, що тривалий час домінуючим залишається біржовий фінансовий ринок, частка якого в 2013 р. становила 81,5 %, тоді як на біржовий товарний ринок припадає 19,5 % (табл. 3).

Рис. 4. Структура світової біржової торгівлі в 2012 – 2013 роках, млрд угод.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5].

Слід зазначити, що за останні роки частка торгівлі товарними деривативами зростає. Так, з 2011 р. вона зросла на 8,6 % у загальному обсязі світової біржової торгівлі. Найбільше зростання у 2013 р. порівняно з 2012 р. спостерігається щодо біржових інструментів групи «інші види» – 95,8 % (табл. 4).

Значне зростання обсягів торгів спостерігається за такими групами активів: енергоресурси – 36,7 %, дорогоцінні метали – 34,9 %, кольорові метали – 16,6 %, відсоткові ставки – 14,6 %. Значне зниження обсягів світової біржової торгівлі спостерігається на фондові індекси – 11,2 %, а також сільськогосподарську продукцію – 3,3 % [5].

Порівняльна структура світової біржової торгівлі у 2013 р. (рис. 5) свідчить про те, що найбільшу частку складають цінні папери – 29,8 %. Друге місце зайняли фондові індекси – 24,8 %, незважаючи на зниження обсягів торгівлі порівняно з 2012 р., третє і четверте місця також посіли фінансові інструменти – відсоткові

Таблиця 4.

Структура світової біржової торгівлі, млрд угод

Біржовий сектор	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	Зміна 2013 р. до 2012 р., +/-,%
Фондові індекси	6,40	7,4	8,5	6,0	5,4	-11,2
Цінні папери	5,60	6,3	7,1	6,5	6,4	-1,1
Відсоткові ставки	2,50	3,2	3,5	2,9	3,3	+13,6
Сільськогосподарська продукція	0,93	1,3	1	1,37	1,21	-3,3
Енергоресурси	0,66	0,7	0,8	0,9	1,27	+36,7
Валюта	0,98	2,5	3,1	2,4	2,49	-2,3
Кольорові метали	0,46	0,6	0,4	0,6	0,65	+16,6
Дорогоцінні метали	0,15	0,2	0,3	0,3	0,43	+34,9
Інші види	0,1	0,1	0,2	0,2	0,49	+95,2
Всього	17,78	22,4	24,98	21,17	21,64	+2,1

Джерело: складено автором на основі даних [5].

ставки – 15,4 % та валюта – 11,5 %. Аналіз біржової торгівлі товарними деривативами вказує, що найбільшу частку в 2013 р. склала біржова торгівля енергоресурсами – 5,8 %, друге місце відведено біржовій торгівлі аграрною продукцією – 5,6 %, а третє посідають метали – 5% [5].

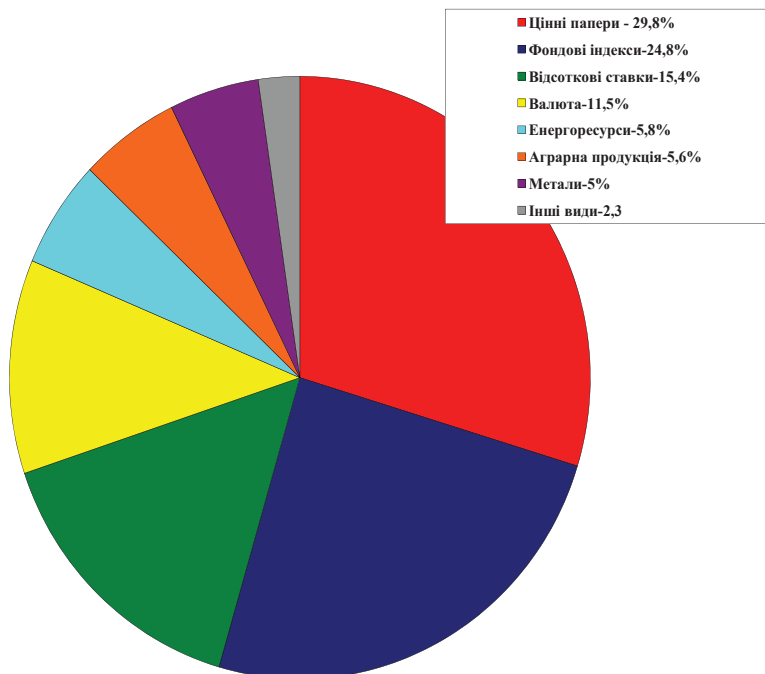
Розгляд порівняльної структури

світової біржової торгівлі аграрною продукцією свідчить, що до групи 10 лідируючих біржових деривативів на сільськогосподарську продукцію у 2013 р. увійшли переважно ф'ючерсні контракти американських та китайських бірж (рис. 6).

Перші два місця за обсягами торгівлі у світі відведено китайським ф'ючерсним контрактам на бавовну і цукор. Водночас у 2013 р. значну питому вагу в біржовій торгівлі товарними деривативами склали ф'ючерси китайських товарних бірж – на соевий шрот, ріпаковий шрот, соєву олію. Серед американських ф'ючерсів найбільший обсяг торгівлі в 2013 р. спостерігається по кукурудзі, сої та пшениці. Слід зазначити, що значний обсяг торгівлі на китайських та американських біржах свідчить про те, що Китай на світовому ринку є одним з найбільших імпортерів зазначених видів аграрної продукції, тоді як США є одним з найбільших експортерів, зокрема сої і кукурудзи.

Останніми роками основною тенденцією світової біржової торгівлі товарними деривативами стало впровадження нових видів біржових активів. Так, у 2013 р. на китайських біржах було введено багато нових видів контрактів, зокрема на яйця, вугілля-кокс, енергетичне вугілля, дерево.

Рис. 5. Структура обсягів біржової торгівлі за видами біржових товарів у 2013 р.

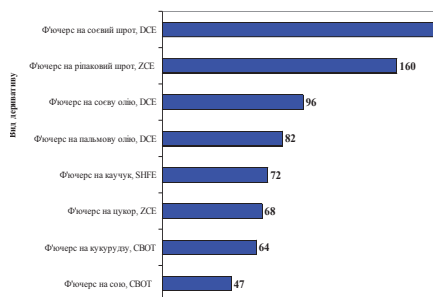
Джерело: побудовано автором на основі даних [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного аналізу можна стверджувати, що основними напрямками розвитку світового біржового ринку нині є:

- вплив глобалізаційних економічних процесів на подальшу консолідацію світового біржового ринку, яка виявляється в об'єднанні раніше створених біржових альянсів, що значно посилює конкурентоздатність

Рис. 6. Рейтинг 10 найбільш торгівельних деривативів на сільськогосподарську продукцію на світових біржах у 2013 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5].

- світових біржових майданчиків та створює додаткові можливості для хеджерів і спекулянтів;
- поглиблення процесів універсализації біржової торгівлі на світових біржових майданчиках, що викликане біржовою консолідацією та електронізацією торгівлі й створює додаткові можливості для інвесторів під час вибору біржових інструментів і диверсифікації спекулятивних і хеджових стратегій;

- скорочення частки біржової торгівлі фінансовими деривативами і водночас зростання частки торгівлі товарними деривативами, що пов'язане зі світовою фінансовою кризою;

- швидке нарощення обсягів біржової торгівлі товарними деривативами на сільськогосподарську продукцію на китайських та американських біржах, що пояснюється домінуванням цих країн на світових ринках сільськогосподарської продукції як експортера (США) та імпортера (Китай);

- зростання біржової торгівлі

нетиповими для товарної групи біржовими активами як наслідок підвищення цінової волатильності та необхідність у страхуванні (хеджуванні) цінових ризиків на зазначених товарних ринках.

Отже, можна сміливо стверджувати, що сучасний світовий біржовий ринок відіграє важливу роль у ринковій економіці, відображаючи реальний стан фінансових і товарних ринків на мікро- та макроекономічних рівнях, а також забезпечуючи можливість хеджування ризиків, спекуляції та прогнозування цінових тенденцій. Значний вплив на розвиток світового біржового ринку мають фінансові й товарні деривативи, використання яких стає доступним завдяки електронізації біржових торгів і консолідаційних процесів для всіх учасників світових фінансових і товарних ринків, у тому числі й для вітчизняних. Тому вкрай важливим є використання світової практики у розвитку вітчизняного біржового ринку.

Список літератури:

1. Солодкий М.О. Біржовий ринок: проблеми функціонування та тенденції інноваційного розвитку: монографія / М.О. Солодкий, С.А. Стасіневич, Т.Ю. Андросович, В.О. Яворська. – К.: ЦПІ КОМПРИНТ, 2013. – 215 с.
2. Солодкий М.О., Гниляк В.О. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика: монографія / М.О. Солодкий, В.О. Гниляк. – К.: Аграр Медія Груп, 2012. – С. 58 – 81.
3. Солодкий М.О. Розвиток світового біржового ринку деривативів / М.О. Солодкий, В.О. Гниляк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 8. – С. 3 – 8.
4. Will Acworth. Annual Volume Survey: Trading Falls 15,3 % in 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.futuresindustry.org.
5. Will Acworth. Commodity and interest rate trading push trading higher in 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.futuresindustry.org>.

Аналіз сучасного стану світового біржового ринку

Здійснено аналіз сучасного стану світового біржового ринку. Визначено структуру світової біржової торгівлі за видами біржових інструментів, а також за видами біржових активів. Охарактеризовано особливості функціонування світових бірж за географічними регіонами. Наведено основні напрями розвитку світового біржового ринку в сучасних умовах.

Ключові слова: світовий біржовий ринок, біржа, деривативи, ф'ючерси, опціони, біржова торгівля.

Analysis of modern state of the world commodity exchange market

V. Yaworska,

Ph.D., Assistant Professor of the Department of Commodity Exchange Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

Modern state of the world commodity exchange market is analyzed. The structure of global commodity exchange trading by types of instruments and types of assets are determined. The features of the world exchanges functioning by geographical regions characterized. The main ways of the global commodity exchange market under current conditions shown.

Keywords: world commodity exchange market, commodity exchange, derivatives, futures, options, exchange trading.